

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جرائم علیه امنیت کشور

«بررسی فقهی و حقوقی محاربه و جرائم مشابه»

مؤلف:

دکتر رجب گل دوست جویباری

استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

(نشر اول)

سرشناسه	گلدوست جویباری، رجب ۱۳۳۷ -
عنوان قراردادی	ایران، قوانین و احکام.
عنوان و نام پدیدآور	جرایم علیه امنیت کشور: " بررسی فقهی و حقوقی محاربه و جرایم مشابه "
مشخصات نشر	مؤلف رجب گلدوست جویباری.
مشخصات ظاهری	تهران: جنگل، جاودانه، ۱۳۸۷ .
شابک	۱۹۲ ص.
وضعیت فهرست‌نویسی	۹-۲۰۶-۹۸۱-۹۶۴-۹۷۸
یادداشت	فیبا :
موضوع	کتانامه: ص. ۱۷۷-۱۸۰.
موضوع	محاربه (فقه).
موضوع	افساد فی الارض.
موضوع	امنیت داخلی.
موضوع	حقوق جزا - - ایران.
رده‌بندی کنگره	۱۳۸۷ ج ۴/۵/۱۹۶ BP
رده‌بندی دیویی	۲۹۷/۳۷۷ :
شماره کتابشناسی ملی	۱۲۰۲۶۳۲ :

عنوان کتاب: جرائم علیه امنیت کشور «بررسی فقهی و حقوقی محاربه و جرائم مشابه»
 مؤلف: دکتر رجب گلدوست جویباری
 ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه
 نوبت و سال چاپ: دوم، ۱۳۸۸
 قطع و تیراژ: وزیری، ۲۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۲۶۰۰۰ ریال
 چاپ: شرکت زیتون چاپ بهاران
 صحافی: جنگل
 شابک: ۹-۲۰۶-۹۸۱-۹۶۴-۹۷۸

تلفن: ۰۶۶۴۸۲۸۳۰-۹-۶۶۴۸۶۱۱۵-۲۱ [http:// www.junglepub.org](http://www.junglepub.org)
 ۰۳۱۱-۲۲۱۲۰۴۷-۲۲۳۹۸۰۹ [email:// Info@junglepub.org](mailto:Info@junglepub.org)

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

پیشگفتار

موضوع مورد بررسی در این کتاب یکی از اقسام جرائم علیه امنیت کشور می‌باشد که به لحاظ فقهی و حقوقی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. اگر چه از لحاظ فقهی و حقوقی تا حدودی تعریف محاربه و تعیین مصادیق آن روشن و خالی از ابهام است، لیکن تعریف افساد فی الارض و تعیین مصادیق آن از نظر فقهی و بویژه حقوقی مبهم می‌باشد.

بعلاوه با توجه به اهمیت این دسته از جرائم و دارا بودن مجازات سنگین ارائه تعریف دقیق و تعیین مصادیق آنها حائز اهمیت است و از ارائه تفاسیر متفاوت و موسعی که توسط قضات دادگاهها در این زمینه صورت می‌گیرد، جلوگیری بعمل می‌آورد.

اگرچه درخصوص این موضوع، تحقیقات حقوقی سابقاً بعمل آمده است، ولی به تعداد انگشتان دست هم نمی‌رسد. خصوصاً بررسی فقهی موضوع خیلی مورد توجه و استقبال نویسندگان قرار نگرفته است. مضافاً اینکه هنوز تبیین مصادیق این دسته از جرائم از موضوعات روز و مبتلا به دستگاه قضائی کشور می‌باشد. ما در این کتاب سعی می‌کنیم حتی‌المقدور بصورت مستوفی ابعاد فقهی موضوع را هم در فقه امامیه و هم در فقه عامه مورد کنکاش و تحقیق قرار داده و ضمن بیان عقاید علما و فقها به تجزیه و تحلیل حقوقی آنها بپردازیم.

همچنین سیاست متخذه قانونگذار در قانون مجازات اسلامی (در باب حدود و باب تعزیرات) را درخصوص این دسته از جرائم مورد بررسی قرار داده و نواقص و خلاءهای قانونی موجود در این زمینه را اشاره نمائیم.

امید است که مطالب مندرج در این کتاب، مورد استفاده قانونگذار در اصلاح و تنقیح قوانین و نیز مورد استفاده قضات و وکلای محترم دادگستری و نیز دانشجویان رشته حقوق قرار گیرد. مورد امتنان خواهد بود، اگر نواقص و کاستی‌ها را به نگارنده کتاب اعلام فرمایند.

علائم اختصاری

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸	ق.ا
قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۷۵	ق.م.ا
قانون آئین دادرسی کیفری دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۸	ق.آ.د.ک
قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳	ق.ت.د.ع.ا
قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱	ق.ا.ق.ت.د.ع.ا
قانون آئین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹	ق.آ.د.م
قانون دادرسی نیروهای مسلح کشور مصوب ۱۳۶۴	ق.د.ن.م
قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵	ق.د.ع.ا
قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰ و اصلاحی ۱۳۷۵	ق.ت.س.ب.ک
قانون سازمان تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷	ق.س.ت.ح
آئین‌نامه سازمان تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳	آ.س.ت.ح
آئین‌نامه دادرسی و دادگاه‌ها ویژه روحانیت مصوب ۱۳۶۹	آ.د.و.ر
قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷ با اصلاحات بعدی	ق.م

فهرست

پیشگفتار

۱.....	مقدمه
۵.....	فصل اول: مستندات حکم محاربه و افساد فی الارض
۶.....	مبحث اول: کتاب
۱۵.....	مبحث دوم: سنت
۱۸.....	مبحث سوم: اجماع
۱۹.....	مبحث چهارم: عقل
۲۱.....	فصل دوم: تعریف و عناصر متشکله محاربه
۲۲.....	مبحث اول: تعریف
۲۲.....	گفتار اول: معنای لغوی
۲۲.....	گفتار دوم: معنای اصطلاحی و فقهی
۲۹.....	مبحث دوم: عناصر متشکله
۲۹.....	گفتار اول: عنصر مادی
۳۴.....	گفتار دوم: عنصر معنوی
۳۶.....	گفتار سوم: عنصر قانونی
۳۷.....	گفتار چهارم: عنصر اختصاصی
۴۰.....	گفتار پنجم: موارد خروج از شمول عنوان محاربه
۴۷.....	فصل سوم: تعریف و عناصر متشکله افساد فی الارض و مقایسه آن با محاربه
۴۸.....	مبحث اول: تعریف افساد فی الارض
۴۸.....	گفتار اول: تعریف
۴۹.....	گفتار دوم: مصادیق افساد فی الارض
۵۰.....	مبحث دوم: عناصر متشکله
۵۰.....	گفتار اول: عنصر مادی
۵۰.....	گفتار دوم: عنصر معنوی
۵۱.....	گفتار سوم: عنصر قانونی
۵۱.....	مبحث سوم: مقایسه محاربه و افساد فی الارض
۵۲.....	مبحث چهارم: قیام مسلحانه در مقابل حکومت اسلامی (بنی)
۶۳.....	فصل چهارم: طرق اثبات محاربه و افساد فی الارض و مقایسه آن با محاربه
۶۴.....	مبحث اول: اثبات با شهادت و اقرار

مبحث دوم: موارد قبول شهادت.....	۶۶
مبحث سوم: موارد عدم قبول شهادت.....	۷۰
فصل پنجم: حد محاربه و افساد فی الارض و کیفیت اجرای آن	۷۳
مبحث اول: حد محاربه و افساد فی الارض.....	۷۴
مبحث دوم: کیفیت اجرای حد محاربه و افساد فی الارض.....	۹۴
گفتار اول: قتل.....	۹۴
گفتار دوم: صلب.....	۹۴
گفتار سوم: قطع دست و پا.....	۹۶
گفتار چهارم: تبعید.....	۹۸
فصل ششم: شرائط سقوط مجازات.....	۱۰۵
مبحث اول: شرائط سقوط مجازات.....	۱۰۶
مبحث دوم: شرائط عدم سقوط مجازات.....	۱۱۲
فصل هفتم: جرائم در حکم محاربه و افساد فی الارض	۱۱۵
مبحث اول: جرائم علیه امنیت خارجی کشور.....	۱۱۶
گفتار اول: خیانت به کشور.....	۱۱۶
گفتار دوم: جاسوسی.....	۱۲۱
مبحث دوم: جرائم علیه امنیت داخلی کشور.....	۱۴۰
گفتار اول: تحریک مردم به جنگ و کشتار یا یکدیگر به قصد بهم زدن امنیت.....	۱۴۰
گفتار دوم: حرق یا تخریب انبار مهمات و اسلحه یا کشتی یا هواپیما و امثال آنها.....	۱۴۰
گفتار سوم: سوء قصد به جان رهبر یا رئیس جمهور.....	۱۴۱
گفتار چهارم: دائر نمودن مراکز فساد و فحشاء.....	۱۴۱
گفتار پنجم: حرق، تخریب و اتلاف اموال به قصد مقابله با حکومت.....	۱۴۱
گفتار ششم: اجتماع و تبانی برای ارتکاب جرائم برضد امنیت داخلی یا خارجی یا اساس حکومت یا اعراض و نفوس یا اموال مردم.....	۱۴۲
فصل هشتم: محاربه و افساد فی الارض از نظر فقه عامه	۱۴۳
مبحث اول: تعریف محاربه و افساد فی الارض.....	۱۴۴
مبحث دوم: مجازات محاربه و افساد فی الارض.....	۱۵۱
مبحث سوم: سقوط حد محاربه و افساد فی الارض.....	۱۵۹
فصل نهم: بغی از نظر فقه عامه	۱۶۱
مبحث اول: تعریف بغی.....	۱۶۲
مبحث دوم: مجازات باغی.....	۱۶۴
مبحث سوم: مسئولیت مدنی باغی.....	۱۶۸

مبحث چهارم: حکم مساعدت کفار ذمی با بغات	۱۶۹
مبحث پنجم: حکم مساعدت کفار حربی با بغات	۱۷۰
فصل دهم: مرجع صالح به رسیدگی در جرائم محاربه و افساد فی الارض	۱۷۳
منابع و مأخذ	۱۷۷
الف: فارسی	۱۷۷
ب: عربی	۱۷۸
ج: فرهنگ‌ها و مجموعه قوانین	۱۷۹

مقدمه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، قوانین کیفری جلوتر از سایر قوانین مورد اصلاح و بازنگری قرار گرفته است. این تحولات و دگرگونی‌ها بیشتر قوانین کیفری ماهوی را در بر گرفته است و البته بتدریج قوانین کیفری شکلی را نیز شامل شده است.

علت این امر نیز واضح است، چرا که قوانین کیفری ماهوی مانند قانون مجازات عمومی (سابق) منبعث و مقتبس از قوانین کشورهای غربی بویژه فرانسه بوده، مغایرت فراوان و بینی با احکام اسلامی داشته است. بهمین جهت لزوم تغییر اساسی در امور کیفری و تسریع در این زمینه، بیشتر احساس می‌شد. بعلاوه وجود احکام بین و نصوص صریح در بسیاری از امور کیفری در قالب احکام قصاص، حدود، دیات و تعزیرات و قلت امور اختلافی بین علما و فقها در زمینه‌های مذکور به این تحول سرعت عمل بخشید و در نهایت مقررات کیفری ماهوی برای اولین بار در سال ۱۳۶۱ تحت عنوان «قانون حدود و قصاص و مقررات آن» و همچنین تحت عنوان «قانون دیات» به تصویب کمیسیون قضائی مجلس شورای اسلامی رسید که با تأیید شورای نگهبان برای مدت ۵ سال بصورت آزمایشی به مرحله اجرا در آمده است.

مواد ۱۹۶ تا ۲۱۱ از قانون حدود و قصاص و مقررات آن به تعریف محاربه و افساد فی الارض و تبیین مصادیق آن و سایر مقررات مربوط به این دسته از جرائم اختصاص یافته بود. همچنین در سال ۱۳۶۲ قانون تعزیرات به تصویب کمیسیون قضائی مجلس شورای اسلامی رسیده و برای مدت ۵ سال به مرحله اجرا در آمده است. مواد ۱ تا ۱۵ این قانون برخی از جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور را محاربه و یا در حکم آن محسوب نموده است که در این کتاب به بررسی و تجزیه و تحلیل موارد مذکور نیز پرداخته شده است. در سال ۱۳۷۰ قانون مجازات اسلامی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و با تأیید شورای نگهبان برای مدت ۵ سال به صورت آزمایشی به مرحله اجرا گذاشته شد.

باب هفتم از قانون مذکور طی مواد ۱۸۳ تا ۱۸۸ به تعریف و تبیین مصادیق این دسته از جرائم و ماده ۱۸۹ به راههای ثبوت این جرائم و مواد ۱۹۰ تا ۱۹۶ به تعیین مجازات این جرائم و نحوه اجرای آنها اختصاص یافته است.

کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۷۵ تحت عنوان «تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و با تأیید شورای نگهبان به مرحله اجرا

در آمده است. در این کتاب مواد ۴۹۸ تا ۵۱۲ به تبیین جرائم علیه امنیت کشور (داخلی و خارجی) اختصاص یافته است. که البته این قانون در مقایسه با قانون سابق تعزیرات (مصوب ۱۳۶۲) بسیاری از مصادیق جرائم مشمول مجازات محاربه و یا در حکم محاربه را حذف نموده و این دسته از جرائم را غالباً در زمره جرائم تعزیری محسوب نموده است.^۱

همانطور که فوقاً اشاره شد، موضوع این کتاب که یک دسته از جرائم علیه امنیت کشور را شامل می‌شود، یکی از اقسام حدود الهی است که در قانون مجازات اسلامی مورد پذیرش قانونگذار قرار گرفته است.

جرم بودن این دسته از اعمال و تعیین نوع مجازات آن از طرف شارع مقدس، در سوره مانده قرآن مجید صراحتاً تبیین و تصریح گردیده است. علما و فقها نیز در کتب فقهی بابی را به این موضوع اختصاص داده و به تفصیل مورد بررسی قرار داده‌اند.

در سایر کشورها، برخی از مصادیق این دسته از جرائم، مورد اشاره قانونگذار قرار گرفته و در قانون به تناسب نوع عمل، مجازاتی نیز تعیین نموده‌اند. از قبیل جرائم «اقدام بر ضد حکومت و دولت» یا «سوء قصد به شخص اول مملکت» یا «خیانت به کشور» و «جاسوسی» که غالب کشورها برای مرتکبین این جرائم حبس ابد و تعداد قلیلی از کشورها مجازات اعدام را پیش‌بینی نموده‌اند.

لیکن محاربه و افساد فی الارض در حقوق کیفری اسلام، از حدود الهی می‌باشد و همانطور که بعداً اشاره خواهیم کرد، دارای ابعادی وسیع‌تر از موارد مذکور می‌باشد. بعلاوه مجازات این دسته از جرائم نیز از طرف شارع مقدس مقرر گردیده و قاضی در تغییر نوع و میزان آن اختیاری ندارد و در صورت احراز جرم، الزاماً باید یکی از اقسام چهارگانه مجازات را مورد حکم قرار دهد.

بررسی این دسته از جرائم، از منظر حقوق جزای اختصاصی حائز اهمیت است که سعی می‌نمایم در این کتاب عناصر متشکله و اختصاصی این جرائم را از دیدگاه فقهی و حقوقی مورد بررسی قرار دهیم. بنابراین ما در این کتاب سعی خواهیم کرد که به پاسخ سؤالات ذیل برسیم:

۱- برای مطالعه بیشتر در این زمینه مراجعه شود به:

گلدوست جویباری - رجبعلی - بررسی سیاست کیفری ایران در مورد جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور در قانون تعزیرات سال ۱۳۷۵ - مجله کانون وکلا - شماره ۱۱ بهار و تابستان ۱۳۷۶ - صص ۳۱۷ تا ۳۲۵.

- ۱- تعریف و مصادیق جرم محاربه کدامند؟
 - ۲- تعریف و مصادیق جرم افساد فی الارض کدامند؟
 - ۳- آیا دو جرم محاربه و افساد فی الارض مترادفند یا متفاوت؟
 - ۴- از نظر فقه و از منظر حقوقی چه تفاوتی در ارائه تعریف این دسته از جرائم و تبیین مصادیق آنها وجود دارد؟
 - ۵- آیا جرائم دیگری وجود دارند که مشابه محاربه یا افساد فی الارض باشند؟
- اگرچه منابع فقهی درخصوص موضوع کتاب فراوان است، لیکن وجود تحقیقاتی از این دست به زبان فارسی نادر است. تعداد انگشت شماری که وجود دارد، بیشتر از منظر حقوقی به تبیین و بررسی موضوع پرداخته‌اند و بررسی فقهی کمتر مورد توجه قرار گرفته است، ارائه این کتاب به جامعه حقوقی کشور می‌تواند انگیزه‌ای باشد برای دانشجویان رشته حقوق تا به تحقیق بیشتر درخصوص موضوعات کیفری که واجد جنبه فقهی است، پرداخته و آثار غنی‌تری را فراهم و تقدیم جوامع دانشگاهی و عموم مردم نمایند.
- مطالب این کتاب در ده فصل تنظیم گردیده است بدین توضیح که در فصل اول به مستندات حکم محاربه و افساد فی الارض اشاره نموده و در فصل دوم به تعریف و عناصر متشکله محاربه و در فصل سوم به تعریف و عناصر متشکله افساد فی الارض می‌پردازیم در فصل چهارم طرق اثبات محاربه و افساد فی الارض مورد بررسی قرار می‌گیرد. در فصل پنجم مجازات این دسته از جرائم و در فصل ششم، موارد سقوط یا عدم سقوط مجازات مورد اشاره و بررسی قرار می‌گیرند.
- در فصل هفتم، جرائم مشابه یا در حکم محاربه و افساد فی الارض و در فصل هشتم، مرجع صالح به رسیدگی در جرائم مذکور مورد تجزیه و تحلیل حقوقی قرار می‌گیرند.
- در فصل نهم و دهم به بررسی احکام محاربه و افساد فی الارض و نیز بررسی بغی از منظر فقه عامه می‌پردازیم.